

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ
ДАГЕСТАНМУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ

«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА №1»

ИНН 0545020580, КПП 055401001,

РД, 368300, г. Каспийск, Орджоникидзе, 8 kas.shola1@mail.ru т. 5-22-40, 5-20-73

Ачух тарс-пьеса

Тарсунин кьил:

«Гьажибег Гьажибегован «Адетрин
къармахра» пьеса»

Тарс тухвана: Марина Джафарова Д.

лезги ч1алан ва литературадин муаллим

(20.01.2022г)

2022-ЙИС

Тарсунин кьил: Гьажибег Гьажибегован «Адетрин кьармахра» пьеса

Тарсунин мурад: Гь.Гьажибегован уьмуьрдикай ва яратмишунрин рекьикай малуматар гун;»Адетрин кьармахра»пьесадин мана-метлеб ачухарун(сегьнеламишун);драмадин илимдикай чирвилер гун.

Тарсунин тадаракар: алимдин шикилар,ктабар,лезги театрдин шикилар,артистрин шикилар,тарифдин ч1алар,презентация.

Тарсунин финиф

Тарс тешкилун: журнал ац1урун. Аялар ролриз паюн.

К1валин к1валах ахтармишун:

- 1.Писателдин уьмуьрдикай ва аял вахтарикай аялри суьгьбетун.
2. «Эбедивал авай руьгь» аялри алимдиз бахшнавай газет.

Муаллимдин гаф:Гьуьрметлу аялар ва атанвай мугьманар!

Къенин чи, Дидедин ч1аларин йикъаз талукьарнавай тарсуна,чун чи Дагьустандин машгьур алим,журналист ,драматург, эдебиятчи,критик – Гьажибег Ахмедханович Гьажибегован яратмишунрикай ва адан илимдин зегьметрикай рахада.

Дагьустандин 20-асирдин илимда, литературада, просвещенида, печатда-санлай вири медениятда сифте камар кьачурбурукай сад гьисабиз жеда Гь.Гьажибегов.

Алимди кьейд авурвал:«Лезгидин сад лагьай ва виридалайни ч1ехи кьуват ч1ал я. Агьзур йисар алатнат1ани,гьикьван к1евера гьатнат1ани,чи ч1ал квахьнач ,вучиз лагьайт1а ам дегьзаманрин гзаф кьудратлу ч1аларикай я».

И гафариз кьуват яз,гьуьрметлу балаяр, заз лугьуз к1анзава хьи ,чна вирида ч1ал хвена к1анда.Ч1ал хуьзвайди миллет я,миллет хуьзвайди ч1ал.Ч1ал хуьн-им чи гьар садан эвелимжи буржи я.

Къенин тарсуна чун Гь.Гъажибегован уьмуьрдикай рахада, «Адетрин къармахар» пьесадин мана – метлеб ачухарда (сегьнеламишда). Ша чна рик1ел хкин, балаяр:

- Вуч кас я Гь.Гъажибегов?

- Адан аял вахтар гьик1 кьиле фена?

- **Али Исаев:** Дагъустандин машгъур алим, журналист, драматург, эдебиятчи, критик. Лезгийриз ва табасаранриз латин графикадин бинедал туьклуьрай алфавитрин кирам.

Гъажибег Гъажибегов 1902 йисан 11 мартдиз Самур магьалдин Ахцегь хуьре кесиб лезги хзанда дидедиз хъанай. Адан буба кеспи ийиз Бакудиз физвай. Гужундалди Ахцегьрин кьве-классдин мектебдиз туьклуьр хъана, ам 1912 йисалай 1917 йисалди ана клелна. Са къадар геж адан бубани диде рагьметдиз фенай ва етим амукъай гадади вичин кьил хуьн мажбур яз батраквиле акъвазнай.

- **Зарема Мирзабасова:** 1920 йисан апрель вацра са клерет1 ахцегьвияр, абурухъ Гъажибегни галаз, клелунар давамарун паталди Дагъустандин виликан кьилин шегьер тир — Темир-Хан-Шурадиз рехъ къачузва. Ана абур компартиядин жергейрик экечна революциядин женгина къати иштиракзава. Гъа йисуз Гъажибег «Яру поезддин» яракьлу къаравулдик кваз Москвадин зегьметчийриз савкъатар тухун патал Москвадиз рекье гьатзава. Москвада ам Наркомземдин Главсельхоздин курсант хъана, ахпа Рагъэкъеч1дай патан зегьметчийрин университетда, гуьгьуьнлайни, 1923 йисалай 1926 йисалди Свердлован т1варунихъ галай университетда чирвилер къачуна. Гъа йисар Гъажибегов алимдин дережадив агакьнай девирдал аватна. Ам вилик девирдин лезги шаиррин ирс к1ват1 хъувунал ва эдебиятдихъ галаз алакьалу крарал алахъиз эгеч1на.

- **Диана Гасретова:** 1940 йисан 16 мартдиз Гъажибеговал лезги ч1ал вилик тухузвай гьевескаррин «нелегал группа» къанундилай къерехдиз тешкилуни-себебдалди гьукуматдин аксиниз чинебан крар тухузвайди лагъана тахсир кутуна садлагъай силсриз эвернай. Сентябрьдин 16-аз Гъажибег арест авунай пакад юкъуз — «троцкист-националистрин контрреволюционал тешкилатдик квайди» буюгьтен вегьена душтагьда тванай. Адан паб Зулейха Султ1анова

пединститутдайни комсомолдай акъудна квалаяни чукурнай, мажбур яз ам Бакудиз хъфенай. Силисар къачудай изоляторда (СИЗО) авай члавуз Гъажибегал вегъей тапан тахсирар хиве къаз тун патал адаз гзаф зулумар ганай, амма ада вич тахсиркар тирди хиве къуначир. ГъакI ятIани, НКВД-дин къетIен органди акъудай къарардалди Гъажибегов Гъажибегаз муъжуьд йис кар гана сифте Архангельск вилайтдин Котлас шегъердиз, анлайни Коми АССР-дин Кожва посёлокда авай лагерьдиз этап авунай. Гъа лагерьда 1941 йисан 5 январьдиз Гъажибег рецидивист-дустагърин паталай яна къинай.

1959 йисан 18 майдиз дяведин трибуналди Гъажибег миxъи тирди тестикъарна адан хивяй тахсир къахчунай.

Муаллимдин гаф: Халкъдин образование патал адан зегъметар гъихътинбур хъана ?

- **Аният Ахмедова**.....1928 йисуз Гъ. Гъажибега лезги чIалал акъатзавай лезгийрин садлагъай «ЦIийи дуьнья» журнал тешкилна ва адан редакторвиле кIвалахнай. 1931 йисалди пуд йис ам редакциядин къилин къуллугъдал хъана, «ЦIийи дуьнья» журнал сифте гъафтеда садра, са тIимил вахтунилай гъафтеда пудра акъатиз хъанай, ада журналдин тираж гъатта 6 агъзур экземплярдив агакъарнай. Идалайни гъейри Гъажибегова харусенятдин «Яру гъед» журнал ва жемиятдинни-сиясатдин «Коммунист маариф» газетар арадал гъанай, абурни лезги чIалал акъатзавай.... Гуьгъуьнлай ам Дагъустандин тарихдин, чIалан ва литературадин институтдин директорвиле, маса жавабдар къаллугърал кIвалахна.....

Муаллимдин гаф: Лезги литературада Гъ.Гъажибегова гъихътин ирс тунг

- **Регина Габибова**:..... Гъ.Гъажибегова лезги ва Дагъустандин чIалар ва эдебиятар чирна-жагъуруник чIехи пай кутуна: лезги ва табасаран чIаларин алфавитар теснифна, лезги чIалан ва литературадин сифте учебникар ва хрестоматияр туькIуьрна, машгъур шаиррин (Етим Эминан, СтIал Сулейманан ва мсб.) ирс кIватI хъувуна, драмадин эсерар («Адетрин къармахра» ва «Колхоз») кхъена ва хайи халкъ савадлу авун патал чIехи зегъметар чIугуна. Адан къелемдикай 30-далай гзаф илимдин макъалаяр, 8 ктаб, литературадин эсеррин 10 кIватIал, цIудралди публицистикадин макъалаяр хкатна. Гъ. Гъажибегов шаирни тир: адан «Билбил» шиир «Лезги шаиррин чIалар» ктабда (1927 й.) гъатнава. Гъажибег Гъажибегов чIехи ватанперес ва

инсанперес, зурба тешкилатчи, 1934 йисалай СССР-дин кхырагрин садвалдин член тир. «Лезги газетди» 2000 йисалай публицистикадин лап хъсан эсеррай Гъажибег Гъажибегован тIварунихъ галай премия тайинарнава.....

Муаллимдин гаф: Баркалла балаяр! Алим ва зари Гь.Гъажибегова (1902-1941)

лезги драматургия арадал атунин ва лезги театр вилик финин карда еке зегьметар къачуна: театрдин гъакъиндай къайгъударвал чIугуна ва литературадин месэлаяр ахтармишна. 1928-1931-й къве пьеса «Адетрин къармахра» ва «Колхоз» кхьена. Лезги литературадин ва жегьил драматургиядин вилик дагъви дишегъли азад авунин, ам савадлу авунин месэла акъвазнавай. И месэла Гь.Гъажибегован «Адетрин къармахра» пьесада гъалзава. Пьеса къуд пердедикай ибарат я ва 20-асирда дагъдин хуьре къиле физвай гьерекат къалурнава. Советрин цIийи къанунар кардик акатзава, дишегълийрин терефар хуьзвай отделар тешкилзава, шариатдин судар амач. Дагъвияр яваш-яваш чпин ихтияррин, цIийи къанунрин гъавурда гъатзава.

Гила, гъуьрметлу аялар, сегьне куь ихтиярда ава, ша буюр. Сегьне къалурдалди, за куьн таниш тушир гафарин гъавурда тван.

(Слайд 5)

Гафарган

Сегьне- тамашаяр къалурун патал туькIуьрнавай чка.

Пьеса- (фран.чI.-затI) сегьнеда къалурун патал кхьенвай литературный эсер.

Драма- (грек.чI.-кар, гьерекат) сегьнеда къалурун патал кхьенва. литературный эсеррин жанр (эпос, лирика, драма)

Драматург- сегьнеда къалурун патал эсер кхъизвай кас.

Ремарка- (фран.чI.-ачухарун, гъавурда тун)

Ликпункт- дишегълийриз кIелиз-кхъиз чирдай чка.

Къеме – куьгьне чукIул.

	С	Е	Гь	Н	Е					
	Д	Р	А	М	А	Т	У	Р	Г	
Б	У	Р	Ж	А	Л	И				
		Ц1	И	Й	И	Д	Уь	Н	Ь	Я
			Б	И	Л	Б	И	Л		
З	У	Л	Е	Й	Х	А				
Т	Р	А	Г	Е	Д	И	Я			

Къиметар эцигун... (Слайд 13)

К1валин к1валах: Жуван гафаралди Фат1иматан къамат ачухарун.

Муаллимдин гаф: Ша аялар гила чун лезги театрдин тарихдиз сейрдиз фин.

(Слайд 7) Лезги театр 1906-й Ахцегъа арадал атана .

(Слайд 8) Лезгийрин сад лагъай драматург,режиссер,актер Идрис Шамхалов хъана. Ада лезгийрин милли театрдин бине кутуна. «Буржали» , «Периханум», «Куругъли» пьесаар сегънеламишна.Театрдин дяведин йисарани к1валах акъвазарнавачир.И.Шамхалован гадаяр:Абдуразакъни Шамхал дяведа телеф хъана,Желил хтана. Вич рик1 пад хъана къена.

(Слайд 9) Багъши Айдаев ,чи сад лагъай милли пешекар режиссер.Москвада Луначарскийдин т1варунихъ галай ГИТИС-да к1елна.Сифте яз Къ.Меджидован «Урусатдин цуьк» пьеса сегънеламишна

(Слайд 10) Алай вахтунин Ст1ал Сулейманан т1варунихъ галай Музыкально-драматический театр Дербент шегъер.

(Слайд 11) Чи т1вар-ван авай Дагъустандин лайихлу артистар:

Мурадхан Къухмазов, Зарифа Къухмазова, Шамсудин Мирзоев , Алибег Алибегов.

(Слайд 12)

Кроссворд

- 1.Тамаша къалурун патал туьк1уьрнавай чка.....(Сегъне)
- 2.Сегъне патал эсерар кхъизвай кас.....(Драматург)
- 3.Лезги драмадин сад лагъай эсер (пьеса).....(Буржали)
- 4 .Лезги ч1алал акъатай сад лагъай газет.....(Ц1ийи дуьнья)
- 5.Гъажибег Гъажибегован сад лагъай шиир.....(Билбил)
- 6.Гъ.Гъажибегован уьмуьрдин юлдашдин т1вар.....(Зулейха)
- 7.Драмадин эсердин са жанр.....(Трагедия)

(Слайд 6)

1,3,4 - пердеяр.

Иштиракчияр:

Къурбан – 50 йис, пара туьнт итим.

Гевгьер – 45 йис, Къурбанан паб.

Элдер – абурун хва, 22 йис.

Фатимат – абурун руш, 15 йис.

Пейкер – Фатиматан юлдаш, 14 йис.

Загьидат – Фатиматан юлдаш, 15 йис.

Ракъужат - женотдел, 35 йис.

Муаллимдин гаф: Аферин зи балайриз . Гила аялар, чна куь фагьумлувал ахтармишин .

Тарс мягкемарун:

1. Лагь кван заз «Адетрин къармахра» пьесадин бинеда гьихьтин конфликт ава?
2. Пьесада к1ват1 хьанвай ксар гьихьтин группайриз пай хьанва?
3. Кьве дестедин арада физвай женг квелди куьтягь хьана? Вучиз?
4. Иштиракзавай ксарин гьерекатрин арада гьихьтин себебар ава?
5. Вучиз абуру гьарда вич гьахь яз гьисабзава?
6. Чи яшайишда гьахьлувал авани?
Гьахь вуч зат1 я?
7. Дагьустандин культурадин тарсуна квез чи халкъдин гьихьтин адетар чир Хьана?